

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Мошенець І.О.

аспірант,

Національний інститут стратегічних досліджень

УПРАВЛІНСЬКІ ІНСТРУМЕНТИ КОНТРОЛЮ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОМІСІЇ ЗА ЗОВНІШНЬОЮ ЕНЕРГЕТИЧНОЮ ТОРГІВЛЕЮ КРАЇН-ЧЛЕНІВ ЄС

Лібералізаційний курс в енергетиці активно впроваджувався на всіх рівнях ЄС із 1990-их. Однією із ключових його оголошених цілей стала інтеграція різних національних енергетичних систем та перетворення їх у єдиний економічний простір.

Утім, за перші два десятиліття досягти повноцінно цієї мети так і не вдалося. Внаслідок російського геополітичного використання газопостачань різні країни отримували газ за різними цінами, відмінність від якими не могла бути поясненою суто відмінністю ринкових умов. Ускладнювали перехід до більш гнучких ринкових механізмів у багатьох країнах й імпорتنі довгострокові контракти з «Газпромом» з їх прив'язкою вартості газових постачань до ціни на нафту, а також багатьма неринковими обмеженнями на перепродаж газу імпортерами іншим покупцям у випадку наявності надлишків.

Саме з огляду на це, перед європейськими управлінцями постала потреба посилити контроль над зовнішньоекономічною діяльністю країн-членів ЄС, що відповідно до умов ч. 2 ст. 194 Лісабонського договору 2007 року вважалось їх виключною компетенцією. Можна виділити три основні групи інструментів, які з різним успіхом використовувались представниками Єврокомісії для досягнення цієї мети: комерційні, антимонопольні, регуляторні (антимонопольні заходи пов'язані із контролем зовнішньої енергетичної торговельної діяльності щодо відповідності наявним нормам енергетичного законодавства ЄС, тоді як регуляторні інструменти були спрямовані на модифікацію цих юридичних стандартів).

1. Комерційні інструменти. Ідея спільної закупівлі газу в процесі розвитку європейської енергетичної інтеграції дискутувалася на двох етапах. Першим періодом підняття цієї ідеї став кінець 2000-их як реакція на російсько-українські енергетичні кризи, коли в ЄС усвідомили більшу потребу залученості загальноєвропейської

дипломатії у будівництво альтернативних трубопроводів із Малої Азії. У цьому контексті європейськими чиновниками серйозно обговорювалась можливість створення Корпорації Каспійського Розвитку – структури, здатної до спільної закупівлі газу в Прикаспійському та середньоазіатському регіоні, з наголосом на Туркменістану та Іраку [4]. Однак далі ця ініціатива не мала свого подальшого розвитку з огляду на геополітичну нестабільність регіону та юридичні і комерційні труднощі.

Іншим вікном можливостей для пропозицій щодо механізмів колективної закупівлі газу став 2014 рік, коли після анексії Криму та відновлення гарячих дискусій між Україною та Росією щодо ціни газу Європа почала активно готуватися до попередження можливих негативних наслідків нової потенційної кризи газопостачання. У статті прем'єр-міністра Польщі Дональда Туска механізм спільної закупівлі газу пропонувався першим пунктом із шести ключових політичних пріоритетів адвокатованого ним проекту Енергетичного Союзу [8]. Проте на безрезневому саміті Європейської Ради 2015 року ідея спільної закупівлі газу як обов'язкового алгоритму енергетичної дипломатії не знайшла широкої підтримки. Західноєвропейські країни з їх традиційним внутрішнім домінуванням приватних енергетичних компаній очікувано зустріли цю пропозицію скептично як таку, що передбачає невмотивоване адміністративне втручання у функціонування ринків [5].

2. Антимонопольні інструменти. В квітні 2015 року, після більше ніж двох з половиною років розслідування про монополістичні зловживання «Газпрому» в Центральній Європі, Директорат Єврокомісії з питань антимонопольної політики офіційно висунув свої звинувачення (Statement of objection) [2]. Установа висловила своє попереднє бачення, інкримінуючи Газпрому три основні види порушень: включення в свої експортні комерційні контракти територіальних обмежень на перепродаж газу та економічно невмотивоване ціноутворення в Литві, Латвії, Естонії, Польщі та Болгарії, а також ставлення умов газового експорту до Болгарії та Польщі в залежність від зобов'язань країн-імпортерів, не пов'язаних напряму із предметом контрактів (щодо Південного потоку та трубопроводу Ямал-Європа).

В 2018 році Директорат з антимонопольної політики у рамках своїх процедур наклав ряд обов'язкових до виконання вимог щодо контрактної політики «Газпрому» [1]. Вони стосувались насамперед зняття територіальних обмежень на перепродаж імпортерами природного газу, що дозволило б країнам ЄС допомагати одне одній у випадку раптових перекрыттів постачань). Російський газовий гігант також повинен був увести конкурентні бенчмарки (включно із західноєвропейськими) в механізми перегляду ціни в контрактах і з покупцями в країнах ЄС, що суттєва б зменшило залежність цих цін від

вартості нафти. Утім, згаданий Директорат не наклав ніяких фінансових стягнень за попередні порушення росіян, що сприймалось експертами як максимально м'яке рішення щодо «Газпрому».

3. Регуляторні інструменти. Механізми контролю Європейської Комісії за контрактною енергетичною діяльністю країн-членів ЄС формувались поступово.

Перша спроба досягти цієї мети розпочалась в лютому 2012, коли Єврокомісія представила перший проект свого рішення. Пропозиція Єврокомісії полягала у трьох основних засадах: 1) обов'язок держав-членів ЄС надавати Комісії інформацію щодо своїх нових інфраструктурних інвестицій або торговельних договорів з третіми країнами; 2) обов'язкове надання Єврокомісією висновків щодо цієї відповідності цих торговельних договорів перед їх підписанням; 3) право делегацій від Єврокомісії на присутність на переговорах щодо умов укладання згаданих міждержавних договорів про транспорт енергетичних носіїв.

Позиція країн-членів ЄС виявилась очікувано стриманою щодо амбіцій Комісії. Окрім Польщі та Литви, які були завзятими прихильниками такого механізму, інші країни вважали, що пропозиція є занадто радикальною [3, с. 58].

З огляду на це, остаточний варіант документу вийшов дуже компромісний [7]. По-перше, рішення надало можливість країнам надавати інформацію про свої міжурядові договори заднім числом, вже після того, як вони були укладені, а чинні договори мали бути надіслані в Брюссель до 17 лютого. Також держави отримали можливість запрошувати представників Брюсселя на свої дипломатичні події, однак це було прописано як право у їх виключній дискреції.

У 2016 році питання контролю Єврокомісії за договорами держав-членів ЄС із третіми країнами знову опинилось на порядку денному. В червні 2016 року міністри енергетики на засіданні Ради ЄС домовились, що цей механізм превентивного контролю повинен був стосуватися лише газової сфери, і не торкатися електроенергетики. У квітні 2016 року підсумкове рішення було прийнято. Відповідно до умов нової регуляції [6], до 3 серпня 2017 року країни-члени ЄС зобов'язувались повідомити Комісію про всі існуючі міжурядові угоди, а Комісія отримала можливість висловити свої зауваження протягом 9 місяців після аналізу їх відповідності праву ЄС.

Висновки. Підсумовуючи, варто зазначити, що управлінський процес щодо встановлення централізованого контролю за зовнішньою енергетичною торгівлею країн-членів ЄС відбувався еволюційним шляхом. Брюссельські чиновники легітимізували заявлену ними потребу у подальшій інтеграції, представляючи окремі реалії

енергетичних ринків як проблемні в контексті заявлених цілей досягнення більшої міжнаціональної координації енергетичних політик.

Список використаних джерел:

1. Antitrust: Commission imposes binding obligations on Gazprom to enable free flow of gas at competitive prices in Central and Eastern European gas markets // European Commission. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_18_3921

2. Antitrust: Commission sends Statement of Objections to Gazprom for alleged abuse of dominance on Central and Eastern European gas supply markets // European Commission. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_15_4828

3. Batzella, Francesca. The Dynamics of EU External Energy Relations: Fighting for Energy // London and New York: Routledge, 2018. 161 p.

4. Caspian Development Corporation: Final Implementation Report // European Commission. URL: https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2010_12_report_cdc_final_implementation.pdf

5. Crisp J. Joint gas buying on EU leaders' summit agenda // Euractiv. URL: <https://www.euractiv.com/section/climate-environment/news/joint-gas-buying-on-eu-leaders-summit-agenda/>

6. Decision (EU) 2017/684 of the European Parliament and of the Council of 5 April 2017 on establishing an information exchange mechanism with regard to intergovernmental agreements and non-binding instruments between Member States and third countries in the field of energy, and repealing Decision No 994/2012/EU. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32017D0684>

7. Decision No 994/2012/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing an information exchange mechanism with regard to intergovernmental agreements between Member States and third countries in the field of energy. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32012D0994>

8. Tusk D. A united Europe can end Russia's energy stranglehold // Financial Times. URL: <https://www.ft.com/content/91508464-c661-11e3-ba0e-00144feabdc0>